

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Vrouwelijke persoonsnamen in het Nederlands

Don, J.

DOI

[10.5117/NEDTAA2015.3.JDON](https://doi.org/10.5117/NEDTAA2015.3.JDON)

Publication date

2015

Document Version

Final published version

Published in

Nederlandse Taalkunde

License

Article 25fa Dutch Copyright Act

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Don, J. (2015). Vrouwelijke persoonsnamen in het Nederlands. *Nederlandse Taalkunde*, 20(3), 315-337. <https://doi.org/10.5117/NEDTAA2015.3.JDON>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Vrouwelijke persoonsnamen in het Nederlands*

Jan Don

NT 20 (3): 315–338
DOI: 10.5117/NEDTAA2015.3.JDON

Abstract

Dutch Female Personal Names

In this paper I argue that the formation of female personal nouns in Dutch provides no argument for so-called ‘paradigmatic’ means of word-formation. In the literature (Van Marle 1985, 1986) it has been argued that these nouns in particular provide an argument for paradigmatic word-formation. More in particular, Van Marle observes that female nouns in *-ster* only exist if there is a neutral personal noun in *-er*. He therefore concludes that in order to form female personal nouns in *-ster*, the grammar needs to check whether there is an existing word in *-er*. However, it can be demonstrated that such means are superfluous once we acknowledge that *-er* is the realization of a more abstract morpheme, which potentiates the affixation of a morpheme deriving female nouns, realized as *-ster*. Second, that Dutch hosts a haplology rule that deletes *-er* immediately before *-ster*. Since haplology is independently motivated (see e.g. Yip 1998, Nevins 2012), the present contribution provides an argument against paradigmatic means for word-formation.

Keywords: word formation, paradigm, female personal nouns, morphological haplology

1 Inleiding

In de literatuur woedt al jarenlang een debat over de vraag of de notie ‘paradigma’ een rol speelt in de morfologie. Binnen het zogenaamde

* Veel dank ben ik verschuldigd aan Caitlin Meyer, Ad Neeleman en Fred Weerman voor waardevolle opmerkingen en discussie. Dank ook aan twee anonieme reviewers voor commentaar en suggesties op een eerdere versie van dit paper. Uiteraard blijf ik alleen verantwoordelijk voor tekortkomingen en gebreken.

'Word and Paradigm' model wordt ervan uitgegaan dat in elk geval voor wat betreft inflectie de notie 'paradigma' onontbeerlijk is (zie bijv. Stump 2001 en Blevins 2014). Voor anderen (zie bijvoorbeeld diverse bijdragen in Bachrach & Nevins 2010) is een dergelijke notie ook voor de beregeling van inflectie overbodig. Maar ook voor derivatie (woordvorming in engere zin) is vooral ook door onderzoekers van het Nederlands beweerd dat paradigma's een wezenlijk element moeten uitmaken van de morfologische theorie (zie o.a. Van Marle 1985, 1986; Booij 1997a,b, Bauer 1997). In dit artikel wil ik aan de hand van een casus uit de derivatieve morfologie van het Nederlands die sinds Van Marle (1985, 1986) ruime aandacht heeft gekregen in de literatuur, laten zien dat dit probleem zonder de notie 'paradigma' kan worden opgelost. Het betreft de vorming van vrouwelijke persoonsnamen (zie ook o.a. Zonneveld 1986, Booij 1997a, 2010). We zullen laten zien dat die oplossing rust op drie essentiële ingrediënten. Naar de mate waarin de gepresenteerde analyse succesvol wordt geacht, vormt die analyse dus even zoveel evidentie voor deze elementen van de morfologische theorie.

In de morfologische literatuur van de afgelopen twintig jaar zijn er twee perspectieven uitgekristalliseerd. In de ene visie, die door Embick (2010) de 'globalistische' wordt genoemd is morfologie paradigmatisch van aard. Dat betekent dat op enig moment in de afleiding van een bepaalde vorm inspectie van andere vormen noodzakelijk is. In het andere perspectief, het 'localistische' in Embick's terminologie, is het juist uitgesloten dat andere vormen 'in absentia' worden geïnspecteerd en komen vormen tot stand omdat de grammatica een vaste set regels stapsgewijs doorloopt. Sinds Aronoff (1976) hebben verschillende onderzoekers voorgesteld dat derivatieve morfologie gevoelig is voor paradigmatische krachten. Het idee is bijvoorbeeld dat de onwelgevormdheid van #*gloriosity* in het Engels veroorzaakt wordt door het feit dat er een andere vorm met dezelfde betekenis in het lexicon beschikbaar is (nl. *glory*) en dat die vorm het voorkomen van de afgeleide vorm blokkeert. In paradigmatische of globalistische theorieën van woordvorming wordt *gloriosity* opgeleverd door de grammatica, maar kan die vorm niet aan de oppervlakte komen omdat ze wordt geblokkeerd. In niet-paradigmatische theorieën kan de vorm *gloriosity* helemaal niet worden gemaakt, eenvoudig omdat de grammatica geen regels heeft die deze vorm zouden kunnen opleveren (zie ook Embick & Marantz 2008).

In de Nederlandse morfologische literatuur is er door Van Marle (1985, 1986) mede op grond van onderzoek naar de vorming van vrouwelijke persoonsnamen betoogd dat de notie 'paradigma' een belangrijke rol speelt

in de derivationale morfologie. Van Marle doet bijvoorbeeld een beroep op inspectie van vormen ‘in absentia’ om de distributie van het affix *-ster* te verklaren. Het opvallende aspect aan deze distributie is dat *-ster* alleen optreedt achter precies die bases waar ook het affix *-er* aan kan hechten. Om te bepalen of een bepaalde vorm met *-ster* mogelijk is moet de grammatica dus nagaan of er een vorm is met het affix *-er* achter diezelfde basis. We willen nu laten zien dat een alternatieve analyse van dit fenomeen mogelijk is zonder een beroep te doen op globalistische of paradigmatische middelen. Drie elementen staan in die analyse centraal.

Het eerste element waar we in onze analyse cruciaal gebruik van maken is de separatie-hypothese (Beard 1995).¹ Deze maakt een scheiding tussen de ‘abstracte’ morfo-syntactische eigenschappen van een woordvormingsproces en de ‘concrete’ realisatie daarvan in de (morfo-)fonologie. Kort gezegd: een affix is slechts de realisatie van een morfologisch proces en kan niet gelijk worden gesteld aan het proces zelf. We zullen die scheiding in paragraaf 1 nader toelichten.

Een tweede element betreft affix-competitie voor de realisatie van het abstracte morfologische proces. Doordat we een scheiding aanbrenge(n) tussen de fonologische realisatie van een derivationeel proces en dat proces zelf, dient de grammatica te beschikken over een systeem dat bepaalt hoe een derivationeel proces fonologisch wordt gerealiseerd. We zullen laten zien dat die realisatie typisch afhangt van een combinatie van ‘lexicale’ (in de zin van onvoorspelbare) factoren, en voorspelbare, fonologische eigenschappen. Affixen zijn met elkaar in competitie voor de uitspel(l)ing van een bepaald morfologisch proces. Die competitie wordt gereguleerd door het ‘Elsewhere principe’ (Kiparsky 1973) dat zegt dat specifiekere regels voor algemene regels gaan.

Tenslotte willen we laten zien dat in sommige gevallen een speciale vorm – betekenis relatie kan ontstaan die vastgelegd wordt in de ‘Encyclopedie’, d.i. dat deel van de grammatica waarin idiosyncratische eigenschappen van specifieke bouwsels zijn opgeslagen. Men denke hier aan alle ‘idiomatische’ kennis. We zullen zien dat toegang tot die Encyclopedie onder specifieke omstandigheden wordt geblokkeerd.

Het paper is als volgt opgebouwd: in paragraaf 1 zetten we de belangrijkste empirische generalisaties uiteen en formuleren daarmee de doelstelling voor een grammatica die deze feiten wil beschrijven. In paragraaf 2 gaan we dieper in op de theoretische achtergrond waartegen we de analyse in paragrafen 3 (vrouwelijke persoonsnamen van afgeleide nomi-

1 Zie ook Ackema & Don 1992 voor een vergelijkbaar voorstel.

na) en 4 (vrouwelijke persoonsnamen van onafgeleide bases) stapsgewijs ontwikkelen. In paragraaf 5 tenslotte trekken we enkele conclusies.

2 Vrouwelijke persoonsnamen

Het Nederlands kent verschillende manieren waarop vrouwelijke persoonsnamen kunnen worden gevormd. In (1) zien we een aantal voorbeelden:

(1)	a.	wandelaarster, rekenaarster	(‘-ster na -aar’)
	b.	loopster, verkoopster	(‘-ster na verbale stam’)
	c.	minnares, dienaars	(‘-es na -aar’)
	d.	zangeres, dichteres	(‘-es na -er’)
	e.	boerin, prinses	(‘-es/-in na nomen’)
	f.	studente, agente	(‘-e na nomen’)
	g.	conductrice, mentrix	(‘-ice, -ix na wortel’)
	h.	Amerikaanse, Zweedse	(‘-e na toponymisch adjectief’)

In dit paper zullen we ons beperken tot de types a t/m f. Voor een bespreking van type h. verwijzen we naar Don & Lin 2014.² We starten onze beschrijving van de relevante data met de types a. en b. en doorlopen de types tot en met f. in de hierboven gegeven volgorde.

Van Santen en De Vries (1981) constateren dat er eigenlijk twee soorten vrouwelijke vormen op *-ster* voorkomen: woorden zoals in (2)a en woorden zoals in (2)b:

(2)	a.	wandel-aar-ster	b.	loop-ster
		koppel-aar-ster		serveer-ster
		reken-aar-ster		doorzet-ster
		weiger-aar-ster		werk-ster

Naast de vormen in (2)a komen geen woorden voor zoals **wandel-ster* en naast (2)b komen evenmin vormen voor als **lopaarster* of **loperster*. Deze distributie van *-ster* is op het eerste gezicht onverwacht omdat het affix *denominaal* is in de vormen in (2)a terwijl het in (2)b een *deverbaal* suffix lijkt te zijn. Van Santen en De Vries kiezen voor een oplossing waarin ze aannemen dat er twee varianten zijn, namelijk *-aarster* en *-ster* die mid-

2 Ik neem aan dat de affixen *-ice* en *-ix* als speciale realisaties van het FEM-affix vrij gemakkelijk inpasbaar zijn in de hieronder gepresenteerde analyse.

dels één en dezelfde suffigeringsregel worden aangehecht. Die regel wordt zodanig geformuleerd dat het gedeelte *-aar* alleen optreedt als de basis eindigt in een syllabe met een schwa als kern en een coronale sonorant als slotconsonant. Deze analyse is om twee redenen nogal onbevredigend. Ten eerste is het in de gegeven analyse toeval dat twee affixen die allebei los voorkomen ook als combinatie-suffix optreden. Bovendien is, zoals Van Santen en De Vries zelf ook in een voetnoot opmerken, de fonologische conditie voor het optreden van het deel *-aar* in het suffix een exacte kopie van de conditie die het optreden van het enkelvoudige suffix *-aar* (in plaats van *-er*) beregelt (zoals in *wandelaar* tegenover *werker*).

Ik zal hieronder beargumenteren dat *-aarster* niet als één maar als een sequentie van de twee affixen *-aar* en *-ster* wordt beschouwd. Het idee is dat *-ster* hecht aan persoonsnamen die afgeleid zijn middels het suffix *-er* of het allomorf *-aar*. De gevallen in (2)a zijn voor die analyse dus in eerste instantie dan ook onproblematisch: *-ster* hecht aan nomina die afgeleid zijn met het affix *-aar*. Het is een direct gevolg van de allomorfie-regel die het optreden van *-aar* (in de plaats van *-er*) beregelt dat dat alleen gebeurt in stammen die eindigen op een lettergreep met schwa. Zoals bekend vinden we *-aar* alleen achter stammen die eindigen op een schwa gevolgd door een coronale sonorant (zie De Haas en Trommelen 1993, p. 170 en de daar genoemde referenties). Het probleem voor deze analyse vormen in eerste instantie de data in (2)b. In die gevallen verwachten we vormen zoals **loper-ster*, **serveerder-ster* en **doorzetter-ster*. In de analyse die ik zal voorstellen zijn de vormen in (2)b slachtoffer van haplogogie. De fonologische overlap tussen de affixen *-er* en *-ster* maakt dat de segmenten [ə] gedeleerd worden, waardoor de resulterende vormen deverbaal lijken, terwijl ze de facto denominaal zijn.

Als we dus voor het moment even aannemen dat *-ster* aanhecht aan nomina die afgeleid zijn middels *-er* of het allomorf *-aar*, dan doet zich onmiddellijk een tweede probleem voor bij de verklaring van de distributie van *-ster*. Er zijn woorden zoals in (3), die evident afgeleid zijn met *-aar* (3) a (zie (1)c) en *-er* (3)b (zie (1)d), maar in plaats van *-ster* krijgen deze vormen het vrouw-aanduidende suffix *-es*:

- (3) a. minnares b. zangeres
 dienares dichteres

Van Santen en De Vries (1981) constateren met betrekking tot de feiten in (3)a dat dit precies de gevallen zijn waarin *-aar* onverwacht optreedt in plaats van *-er*. Immers, de verbale stammen in (3)a voldoen niet aan de

aanhechtingsconditie voor *-aar*: ze hebben geen finale schwa-lettergreep gevolgd door een coronale sonorant. We lijken dus een conditie op de aanhechting van *-ster* nodig te hebben van de volgende vorm:

- (4) Het affix *-ster* hecht alleen aan vormen op *-aar* indien *-aar* is gehecht aan verba op schwa gevolgd door een coronale sonorante consonant ([l],[r], of [n]).

Een dergelijke conditie schendt echter bekende en goed beargumenteerde beperkingen op morfologische condities zoals de *Adjacency Condition* (Siegel 1978) of *Atom Condition* (Williams 1981) die uitdrukken dat een affix geen toegang heeft tot informatie die structureel gezien te ver weg is. Meer precies: om te kunnen voldoen aan (4) zou *-ster* toegang moeten hebben tot informatie over de vorm van de verbale basis waar *-aar* aan is gehecht, en dat is nu precies wat deze condities verbieden.

We zullen in het vervolg laten zien dat de aanhechtingsconditie voor *-ster* in (4) slechts schijnbaar deel uitmaakt van de morfologie van het Nederlands. Er is een alternatieve analyse mogelijk die gebruik maakt van bekende prosodische eigenschappen van het Nederlands die precies uitleggen waarom (4) deel lijkt uit te maken van de distributie van *-ster*. Een dergelijke analyse geniet om twee redenen de voorkeur boven de formulering in (4): ten eerste schendt ze niet de *Atom Condition*, en ten tweede heeft ze niet een volkomen *ad hoc* karakter zoals (4). We zullen laten zien dat de betreffende feiten op een natuurlijke manier voortvloeien uit een onafhankelijk beargumenteerde prosodische analyse.

Verrassend voor de te ontwikkelen analyse zijn de data in (3)b (1)d. De beschrijving van de vorming van vrouwelijke persoonsnamen voorspelt vormen als *zangster* en *dichtster*. Analooq aan *werkster*, verwachten we na aanhechting van *-ster*, toepassing van een nader uit te werken haplogieregel de vorm *dichterster*. We zullen laten zien dat de vorm *dichteres* en vergelijkbare vormen het gevolg zijn van het feit dat de neutrale persoonsnamen (*dichter*, *zanger*) die de basis vormen van deze vrouwelijke persoonsnamen een speciale betekenis hebben. Om die speciale betekenis te kunnen behouden, moet de vorm die deze speciale betekenis draagt bewaard blijven onder affigering hetgeen de toepassing van de haplogieregel blokkeert.

De affixen *-in* en *-es* (type e.) lijken verder een distributie te hebben die geheel lexicaal bepaald is. Tenslotte bespreken we het suffix *-e* dat Van Marle (1986) beschouwt als een 'default'-realisatie. Zonneveld (1986) be-

strijdt die opvatting; we zullen laten zien dat onze analyse wijst in de richting van een ander default-affix.

3 Theoretische achtergrond

De te presenteren analyse is ingekaderd in Distributed Morphology (hierna: DM) (Halle & Marantz 1993, Halle 1997, Harley & Noyer 1999). Het zou te ver voeren om binnen het kader van dit artikel deze theorie uitvoerig uit de doeken te doen, maar een aantal elementen van die theorie zijn van wezenlijk belang; niet alleen voor een goed begrip van de analyse, maar ook omdat naar de mate waarin die analyse overtuigt, zij evidentie biedt voor deze theoretische assumpties.³

DM is een ‘realisational’ theorie over morfologie. Dat betekent dat affixen (in DM aangeduid met de term *Vocabulary Item*) de realisatie of ‘spell-out’ zijn van abstractere structuren die zelf geen fonologische inhoud hebben. In dit opzicht volgt DM de zogenaamde ‘Separatie’-hypothese van Beard (1995). Een voorbeeld kan dit punt toelichten. Allomorfie kunnen we in deze theorie beschouwen als twee (of meer) realisaties van één en hetzelfde abstractere morfeem. Op het abstractere niveau is het nominaliserende persoons-aanduidende morfeem één object (bijv. N_PERS), maar fonologisch wordt het verschillend gerealiseerd bijvoorbeeld afhankelijk van de fonologische realisatie van de basis (*handelaar* versus *loper*). Op dezelfde manier kan de meervoudsallomorfie in het Nederlands worden uitgedrukt: er is één abstract meervoudsmorfeem (PLUR), maar afhankelijk van onder andere de fonologische realisatie van de stam wordt dat morfeem gerealiseerd als *-en* of *-s*.⁴ Separatie van morfo-syntactische informa-

3 Dat betekent overigens niet dat die analyse niet ook compatibel zou zijn met een ander theoretisch kader mits dat kader de separatie-hypothese incorporeert, competitie tussen derivatieve affixen toestaat en op een vergelijkbare manier idiomatische informatie encodeert (voor dat laatste zie par. 3.3).

4 Merk op dat *-en* en *-s* in het Nederlands geen perfecte complementaire distributie vertonen (denk aan paren als: *appels* - *appelen*; *vaders* - *vaderen*, maar ook *gemeentes* - *gemeenten*, *gedaanten* - *gedaantes*, etc.). Ik neem aan dat het in de eerste gevallen gaat om versteende uitdrukkingen die opgeslagen zitten in de encyclopedie (zie ook par. 3.3). In het geval van schwa-finale stammen zijn de uitspelregels kennelijk niet geordend en zijn er meerdere opties beschikbaar. Mogelijk dat dit ook laat zien dat er geen default is voor het Nederlandse meervoudsaffix (zie ook Van Wijk 1996).

tie en de fonologische realisatie daarvan is een wezenlijk element in onze analyse van de distributie van *-ster*. We willen laten zien dat zonder die scheiding deze distributie tamelijk raadselachtig blijft.⁵

We duiden in het vervolg de abstracte morfologische processen aan als morfemen (weergegeven in KLEIN KAPITAAL). De concrete realisatie van morfemen vindt plaats door middel van 'Vocabulary Items' (*cursief* weergegeven). Als meerdere Vocabulary Items (hierna VIs) de realisatie kunnen zijn van hetzelfde morfeem is er dus sprake van competitie tussen die VIs. Een VI heeft een exponent (de fonologische vorm) en één of meer morfo-syntactische kenmerken. Niet elk VI kan ieder morfeem uitspellen. Insertie van VIs ('Vocabulary Insertion') wordt bepaald door de mate van overeenkomst tussen de morfo-syntactische eigenschappen van het morfeem en de morfo-syntactische kenmerken van het VI (zie bijv. Harley & Noyer 1999). In DM wordt algemeen aangenomen dat de competitie tussen VIs bepaald wordt door het subset-principe (Halle 1997) dat teruggaat op eerder werk van Kiparsky (1973) in de fonologie. Dat principe luidt als volgt:

- (5) De fonologische exponent van een VI wordt geïnserteerd als de morfo-syntactische kenmerken van het VI overeenkomen met alle of een deel van de kenmerken gespecificeerd door het morfeem. Insertie vindt niet plaats als het VI kenmerken bevat die niet in het morfeem aanwezig zijn. Als meerdere VIs voldoen aan deze voorwaarde wordt het VI geïnserteerd waarvan het grootste aantal kenmerken overeenkomt met de kenmerken van het morfeem.⁶

We zullen de analyse als volgt opbouwen: in paragraaf 3.1 kijken we eerst nauwkeurig naar de basis voor de vorming van vrouwelijke persoonsnamen. De conclusie zal zijn dat die (althans voor de types a t/m d) altijd bestaat uit door middel van een ander morfeem gevormde persoonsna-

5 Het is interessant om te zien dat Van Marle 1985, 1986 in essentie ook een Separatie-hypothese aanneemt. Hij spreekt over competitie van affixen binnen eenzelfde 'morfologisch domein'. Dat domein kunnen we gelijkstellen met het abstracte morfologische proces dat fonologisch gerealiseerd worden.

6 De oorspronkelijke tekst van Halle luidt (mijn vertaling, JD): "The phonological exponent of a Vocabulary Item is inserted into a morpheme... if the item matches all or a subset of the grammatical features specified in the terminal morpheme. Insertion does not take place if the Vocabulary Item contains features not present in the morpheme. Where several Vocabulary Items meet the conditions for insertion, the item matching the greatest number of features specified in the terminal morpheme must be chosen."

men. In de paragrafen 3.2, 3.3, en 3.4 bespreken we achtereenvolgens de types a, b, c, en d.

3.1 *-er en -aar*

De basis van de vrouwelijke persoonsnamen a. tot en met d. wordt gevormd door woorden die zelf afgeleid zijn door middel van de affixen *-er*, *-aar* of *-ier*. De complementaire distributie van beide allomorfen volgt uit de aanname dat beide realisaties zijn van een abstracter morfeem. We zullen ons hier niet verder bekommeren over de precieze aard van dat abstracte morfeem, al is het duidelijk dat het kenmerken heeft zoals *n* (nomina-vormend) en [*agens*]. Ik gebruik ER als afkorting van deze (en mogelijk andere definiërende kenmerken) van dit morfeem, dat nu de volgende realisatieregels kent:

- (6) ER ↔ -ar / {√ZONDE, √WIN, √DIEN, √MIN,...}____
 ER ↔ -ar / ə,[+cons,+son,+cor] ____
 ER ↔ -ər

(6) kunnen we lezen als: het morfeem ER wordt uitgespeld als *-aar* [ar], achter de wortels *zonde*, *win*, etc., en achter stammen die eindigen op schwa, gevolgd door [l], [r] of [n]; in alle overige gevallen wordt ER gerealiseerd als *-er* [ər]. De claim hier is dus dat deze allomorfie in het hedendaagse Nederlands geen kwestie is van fonologie, omdat het allomorf *-aar* op geen enkele manier voorspelbaar is. Aan de andere kant is de allomorfie wel, althans deels, fonologisch geconditioneerd in die zin dat insertie van *-aar* een sequentie van twee schwa-syllabes vermijdt (Booij 1998, Van Oostendorp 2009). We hebben hier dus te maken met wat Nevins 2011 fonologisch geconditioneerde allomorfie noemt.

3.2 *-ster achter ER*

Een eerste eigenschap van *-ster* die we willen begrijpen is waarom dit affix alleen voorkomt achter woorden die eindigen op *-er*, *-aar* en *-ier*. Zoals hierboven al aangestipt beargumenteert Beard 1995 dat affixen (VIs) niet beschouwd moeten worden als eenheden van vorm en betekenis. De morfologische afleiding die verantwoordelijk is voor de betekenisverandering bij woordvorming en de vaak ermee gepaard gaande verandering in categorie is gescheiden van de fonologische realisatie daarvan. Als gevolg daarvan moeten we ons eerst de vraag stellen of de affixen *-er*, *-aar* en *-ier* allemaal hetzelfde morfeem uitspellen of dat ze mogelijk twee of zelfs meer verschillende morfemen realiseren.

In het eerste geval verwachten we een complementaire distributie van die affixen over de verschillende stammen die de basis vormen van de afleiding. In het tweede geval verwachten we dat eenzelfde stam beide (of meer) afleidingen kan ondergaan met verschillende semantische (en eventueel categoriale) effecten. Hierboven zagen we al dat *-er* en *-aar* inderdaad in complementaire distributie staan en we kunnen dus aannemen dat ze beide de realisatie zijn van een en hetzelfde morfeem (zoals (6) ook duidelijk maakt). Het suffix *-ier* is de realisatie van een ander morfeem, zoals blijkt uit de data in (7):

- (7) herbergier herberger
 tuinier tuinder
 winkelier winkelaar

Kennelijk sluit het bestaan van vormen op *-ier* niet uit dat er ook van dezelfde stam een afleiding bestaat op *-aar* of *-er*. Ik concludeer dan ook dat *-ier* een ander morfeem uitdrukt, dat ik, bij gebrek aan fantasie, IER zal noemen.

Ondanks hun overlappende distributie hebben IER en ER wel een gemeenschappelijke betekeniscomponent. Beide drukken – voor geslacht neutrale – persoonsnamen uit. Het morfeem IER heeft daarnaast de eigenschap dat het alleen aan nomina hecht, terwijl ER juist voornamelijk de verbaal is. Dergelijke subcategorisatie-eisen zijn eigenschappen van het morfeem en niet van de individuele affixen. Het verschil in subcategorisatie tussen ER en IER is dus een additioneel argument voor het onderscheid op morfeemniveau. De gemeenschappelijke betekeniscomponent maakt dat beide morfemen woorden opleveren die een potentiële basis zijn voor afleiding met *-ster*. Ik stel voor dat het morfeem FEM, waarvan *-ster* een mogelijke realisatie is, kan aanhechten aan nomina die afgeleid zijn met ER of IER en die een persoon als referent hebben.⁷ Dat laat natuurlijk de mogelijkheid open dat FEM ook aanhecht aan andere (bijvoorbeeld onafgeleide) nomina.

De volgende vraag die we nu moeten beantwoorden is welke structuur de basis vormt voor de afleidingen op *-ster*. Zoals gezegd is onze interpretatie van de data in (2) dat *-ster* hecht aan nomina die afgeleid zijn mid-

7 Van Marle 1986 merkt op dat vrouwelijke persoonsnamen alleen gemaakt worden op basis van 'objectief refererende neutrale persoonsnamen'. De kwalificatie 'objectief refererend' sluit vormen als *bangerd*, *engerd* uit, die een subjectief oordeel van de spreker inhouden.

dels ER. De voorbeelden in (2)b zijn alle deverbaal, maar dat is niet noodzakelijk het geval zoals blijkt uit de volgende voorbeelden:

(8) a.	padvinder	b.	padvindster
	reiziger		reizigster
	vrijwilliger		vrijwilligster
	wetenschapper		wetenschapster
	KNAW-er		KNAW-ster

Voor sommige onderzoekers (Van Marle 1985, p. 272) zijn de data in (8) (en vergelijkbare vormen) aanleiding geweest om te veronderstellen dat het affix *-ster* niet middels een gewone affigeringsregel aanhecht aan een basis, maar dat *-ster* middels een vervangingsregel wordt aangehecht. Het idee is dat *-ster* hecht aan precies die woorden die met *-er* worden gevormd en dat *-ster* het affix *-er* in die gevallen vervangt. Onze analyse drukt dezelfde uit, maar zonder een beroep te doen op een dergelijke bijzondere vervangingsoperatie (waarvoor voor zover mij bekend geen onafhankelijke evidentie bestaat) noch op 'paradigmatische' informatie.

Het feit dat *-ster* precies hecht aan bases waar ook *-er* aan hecht (en waarvoor in Van Marle's theorie dus inspectie van woorden 'in absentia' nodig is) volgt uit de aanhechtingsconditie op het morfeem FEM (waarvan *-ster* een mogelijke realisatie is). FEM hecht alleen aan structuren die middels ER of IER gevormd zijn. Paradigmatische informatie is dus niet nodig. Dat *vrijwillig* het enige adjectief is dat affigering met ER ondergaat moet op de een of andere manier in de grammatica vastgelegd worden, maar omdat het een vorm is die met ER wordt afgeleid, kan ook het morfeem FEM worden toegevoegd. Andere adjectieven staan geen vorming van ER-nomina toe en dus kan het morfeem FEM in die gevallen ook niet aanhechten.

Het feit dat *-er* niet hoorbaar is, volgt uit een voor te stellen haplogogie-regel die *-er* onder bepaalde omstandigheden deleert; ik werk dat verder uit in paragraaf 3.3.

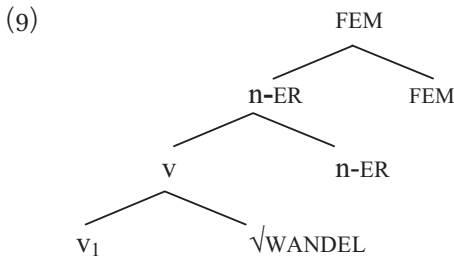
3.3 *-er* en *-ster*

Het affix *-ster* is in dit voorstel een realisatie van een abstract functioneel hoofd FEM met als betekenis 'vrouwelijk'. Dit morfeem kan worden aange-

hecht indien de betekenis van het basiswoord op *-er*, *-aar* of *-ier* een persoon is: een *zendster* is noodzakelijk een persoon-aanduidend nomen.⁸

Dit is een semantische beperking op de aanhechting van het morfeem FEM. Daarnaast is er een syntactische beperking op de aanhechting aan FEM: het hecht o.a. aan nomina die door middel van het morfemen ER of IER gevormd zijn. Het morfeem FEM wordt alleen als *-ster* gerealiseerd als het aanhecht aan nomina die door middel van ER of IER zijn gevormd.⁹

De structuur van het nomen *wandelaarster* en de vergelijkbare nomina in (2)a is die in (9):

Laten we de uitspelling van deze structuur stap-voor-stap doornemen. Ik volg hierbij een voorstel dat recentelijk is gedaan door Embick 2010.¹⁰ Het idee is dat ‘spell-out’ niet in één klap een hele structuur realiseert, maar dat spell-out werkt in fases. Embick neemt daarbij aan dat elk categoriaal hoofd (n, a, v) een fase-grens is. Spell-out werkt cyclisch van binnen naar buiten en verloopt (zie Embick 2010, p. 51-53) volgens de volgende procedure:

- (10) Zodra een fase-grens *a* is bereikt, wordt het cyclische hoofd *b* (en al het materiaal dat tot *b* behoort) in het complement van *a* uitgespeld.

8 In een enkel geval lijkt het suffix *-er* op te treden waar men *-aar* zou verwachten. In die (paar) gevallen kan het afgeleide nomen niet gebruikt worden als persoonsnaam maar alleen als zaaknaam: *opener*, *lijntekener*, *rechthoektekener* (de laatste twee aangetroffen op internet als respectievelijk aanduiding van een computerspelletje en een computerprogramma waarmee men rechthoeken kan tekenen). Echter, er zijn ook tal van voorbeelden waarin het allomorf *-aar* wel als zaakaanduiding gebruikt kan worden, zoals bijv. *schakelaar*, *ontwikkelaar*.

9 Een dergelijke beperking verklaart bijvoorbeeld waarom *-ster* nooit gebruikt wordt voor de vorming van inwoonsternamen (zoals *Zweedse*, *Amsterdamse*). Dergelijke nomina zijn niet met er afgeleid maar zijn root-formaties. Zie Don & Lin 2014.

10 Creemers et al. 2014 beargumenteren dat dit voorstel de juiste voorspellingen doet ten aanzien van het klemtoongedrag van affixen in het Nederlands.

De eerste fase-grens die ‘spell-out’ bereikt in (9) is de v_1 -knoop. Op dat moment vindt er echter nog geen spell-out plaats omdat in het complement van dit fase-hoofd geen cyclische knoop aanwezig is: in het complement van v_1 bevindt zich alleen de root. ‘Spell-out’ schuift dus als het ware op naar de volgende cyclische knoop en op het moment dat de n -knoop ER bereikt wordt, vindt spell-out plaats van $\sqrt{\text{WANDEL}}$ en de v_1 -knoop. Dit betekent o.a. dat in de lijst wortels de fonologische vorm van $\sqrt{\text{WANDEL}}$ wordt opgehaald. De v_1 -knoop wordt door een \emptyset -morfeem gerealiseerd. Eventuele cyclische fonologische regels die nu van toepassing zijn op het gerealiseerde deel van de structuur vinden plaats (zoals klemtoentoekening en vocaalreductie) waarna ‘spell-out’ weer een cyclische knoop opschuift. In de fase die nu wordt bereikt worden zowel ER als FEM uitgespeld. Ik neem aan dat FEM geen fase-grens bepaalt omdat het geen categoriaal hoofd is en dus zitten ER en FEM altijd in dezelfde fase. Het feit dat FEM geen categoriaal hoofd is blijkt uit het feit dat het alleen kan aanhechten aan nomina. Het is vergelijkbaar met een functioneel hoofd dat alleen een bepaald kenmerk aan de gevormde structuur toevoegt. Dat betekent dat de realisatie van deze knopen in principe afhankelijk van elkaar kan zijn. De realisatie van ER kan dus afhankelijk zijn van de realisatie van FEM.

De spell-out van de knoop ER volgt de regels in (6) met dien verstande dat $VI -er$ niet lijkt te worden gerealiseerd, indien FEM wordt gerealiseerd als $-ster$. De observatie (zie de data in (1)a en b, hier herhaald als (11)) is dat alleen indien ER gerealiseerd wordt als $-aar$, de knopen ER en FEM een aparte uitspelling krijgen. In het andere geval (ER zou als $-er$ gerealiseerd worden), blijft ER ongerealiseerd.

(11) a. wandel-aar-ster b. werk-~~er~~-ster

De analyse die ik wil voorstellen maakt gebruik van een haplogogie-regel die het VI $-er$ deletert direct links van het VI $-ster$. Het VI $-ster$ wordt geïnserteerd door regel (12), die ook verantwoordelijk is voor de uitspelling van FEM in woorden als *herbergierster*, *winkelierster*, etc.

(12) FEM \leftrightarrow $-st\bar{e}r$ / {IER, ER}__

(13) $\bar{e}r \rightarrow \emptyset$ / __ $st\bar{e}r$

Een dergelijke haplogogie-regel is niet zonder precedent in de morfologie. Yip 1998 (zie ook Nevins 2012) beargumenteert op grond van de Engelse

data in (14) dat het Engels een haplogogie-regel heeft die het affix *-s* verwijderd indien het voor een affix *-s* staat:

- (14) a. the cats' feet are dirty ([kaets], *[kaetsiz]
 b. the pigs' hooves are clean ([pigz], *[pigziz]
 c. the oxen's hooves are dirty
 d. Katz's deli

In (14)a en b wordt het possessief morfeem, dat wel hoorbaar is in (14)c niet gerealiseerd onder invloed van het meervoudsaffix *-s*. (14)d laat zien dat dat geen fonologische operatie is: er is geen verbod op twee sibilanten aan het einde van een woord; de haplogogie is morfologisch geconditioneerd. Het verdwijnen van een affix dat fonologisch overlapt met een erop volgend affix is dus niet ongewoon.¹¹ Net als in het Engels is de regel die *-er* deleert voor *-ster* morfologisch geconditioneerd. Blijkens (15) gebeurt er niet iets dergelijks wanneer de stam van een woord eindigt op de sequentie *-er*:

- (15) helder-CMPR → /hɛldərdər/ en niet: hɛldəɾər

Zoals we hierboven hebben gezien bevinden ER en FEM zich in dezelfde fase tijdens spell-out. Het is dus niet onverwacht dat de regel die FEM uitspelt informatie gebruikt van het aanliggende morfeem. Op deze manier kunnen we begrijpen dat het lijkt alsof *-ster* soms deverbaal is en soms denominaal: waar het deverbaal lijkt, krijgt het morfeem ER geen hoorbare uitspelling; de haplogogie-regel verwijderd *-er* uit de fonologische representatie.

3.4 *-es* en *-ster*

Naast *-ster* vinden we ook *-es* als mogelijke realisatie van FEM. De complementaire distributie van beide affixen laat zien dat dit affix een realisatie is van hetzelfde morfeem (16):

(16)	minnares	*minnaarster	wandelaarster	*wandelares
	winnares	*winnarster	loopster	*loperes
	schilderes	*schilderster	verkoopster	*verkoperes
	kunstenares	*kunstenaarster	beminster	*beminnares

¹¹ Zie Nevins 2012 voor tal van voorbeelden van haplogogie in verschillende stadia van 'spell-out'.

Vormen zoals *minnares* zijn nu een probleem voor de tot dusver ontwikkelde analyse. We verwachten dat *-ster* achter *-aar* kan optreden ongeacht de vraag of *-aar* op 'lexicale' gronden is geselecteerd of op grond van de fonologische vorm van de stam (nl. schwa gevolgd door een coronale sonorant). Met andere woorden, de generalisatie in (4), die ik hier voor het gemak herhaal als (17), is vooralsnog onbegrepen.

- (17) Het affix *-ster* hecht alleen aan vormen op *-aar* indien *-aar* niet is gehecht aan verba op schwa gevolgd door een coronale sonorante consonant ([l],[r], of [n]).

Bekijken we nogmaals de relevante data die ik hier heb uitgebreid met enkele additionele voorbeelden:

- (18) minnares
dienaress
winnaress
zondares

Op puur theoretische gronden is het op zijn best onaannemelijk dat de keuze voor *-es* in plaats van *-ster* bepaald wordt door lexicale eigenschappen van de stam. Zoals we hierboven hebben toegelicht wordt de *Atom Condition* in DM afgeleid door cyclische spell-out. Zodra het affix ER aanhecht, wordt de root uitgespeld en vanaf dat moment is de identiteit van die root niet meer toegankelijk voor de realisatie van FEM.

De informatie die wel beschikbaar is voor de uitspelregels bestaat uit a. de morfologische identiteit van het affix ER (maar die is hetzelfde voor de gevallen zoals *wandelaarster*) en b. de fonologische vorm die de structuur $[[[\sqrt{\text{ROOT}}] \text{ER}]_n]$ heeft gekregen.

Alleen die fonologische structuur kan dus de oorzaak zijn van de verschillende realisatie van FEM. Het relevante fonologische onderscheid tussen de vormen op *-aarster* en de vormen op *-ares* is dat de vormen op *-aarster* allemaal een onbeklemtoonde lettergreep hebben direct voorafgaand aan de affix-combinatie, terwijl de vormen op *-ares* allemaal een beklemtoonde lettergreep hebben op die positie. De prosodische structuur van de basis voor aanhechting van *-ster* (19)a of *-es* (19)b is dus respectievelijk:

- (19) a. (* .) (*) b. (* .)
σ	σ	aar	σ	aar
ʊan	də	lar	mɪn	ar
‘wandelaar’			‘minnaar’	

De structuur in (19)a staat zonder problemen toe dat er een schwa-syllabe wordt toegevoegd. Een dergelijk syllabe is inherent onbeklemtoond en moet dus altijd als zwakke syllabe in de prosodische structuur worden ingepast. In (19)a is dat eenvoudig mogelijk omdat de monosyllabische voet boven de lettergreep *aar* ruimte biedt voor een tweede lettergreep. Echter, in (19)b is er sprake van een enkele bisyllabische voet die verder niet kan worden uitgebreid (onder de aanname dat ternaire voeten niet mogelijk zijn (zie o.a. Kager 1994, Houghton 2006)). Aanhechting van *-es* daarentegen is wél mogelijk in (19)b omdat het affix zelf de eigenschap heeft dat het klemtoon draagt. We moeten regel (12) dus enigszins aanpassen zodat de gevoeligheid voor de prosodische informatie daarin wordt opgenomen. We kunnen de (niet volledige) uitspelregels voor het morfeem FEM dus als volgt weergeven:

- (20) FEM ↔ -stər / {IER, ER} ___
σ
(*)
- FEM ↔ es

We kunnen deze regels als volgt lezen: het morfeem FEM wordt uitgespeld als *-ster* indien de voorafgaande syllabe, die een realisatie is van het morfeem ER of IER, een monosyllabische voet vormt. In de overige gevallen wordt FEM als *-es* gerealiseerd.

Generalisatie (17) volgt nu: precies in die omstandigheden dat *-aar* onverwacht is geselecteerd (i.p.v. *-er*, zoals in *zondaar*) is er geen onbeklemtoonde lettergreep direct voor *-aar* aanwezig (in tegenstelling tot die gevallen waarin *-aar* regelmatig is geselecteerd) en dat is precies de situatie waarin *-aar* niet zelfstandig een voet vormt. Juist dan krijgen we volgens (20) aanhechting van *-es* in plaats van *-ster*.

3.5 *-er* en *-es*

Kort samengevat luidt onze analyse van de vormen in (2): er is één morfeem, FEM, dat vrouwelijke persoonsnamen afleidt op basis van neutrale

persoonsnamen. Die persoonsnamen zijn gevormd door middel van ER of IER. Het morfeem FEM wordt uitgespeld op een manier die afhankelijk is van de uitspelling van ER, het morfeem dat persoonsnamen maakt op basis van verba. Indien ER gerealiseerd wordt als *-aar*, dan wordt FEM in de regel gerealiseerd als *-ster*, omdat *-aar* in die gevallen het hoofd is van een monosyllabische voet. Indien *-aar* echter bij uitzondering als zwakke syllabe in een bisyllabische voet aangehecht is (zoals in *zondaar*, *dienaar*, etc.) wordt FEM gerealiseerd als *-es*. Op deze manier verklaren we de complementaire distributie tussen *-aar* en *-er* en bovendien begrijpen we waarom we *-es* juist aantreffen in die gevallen waarin *-aar* niet voldoet aan zijn regelmatige aanhechtingscondities. De realisatie van het morfeem ER is op zijn beurt afhankelijk van de realisatie van FEM. Indien FEM als *-ster* wordt gerealiseerd en ER als *-er*, verdwijnt *-er* als gevolg van een haplogogie-regel.

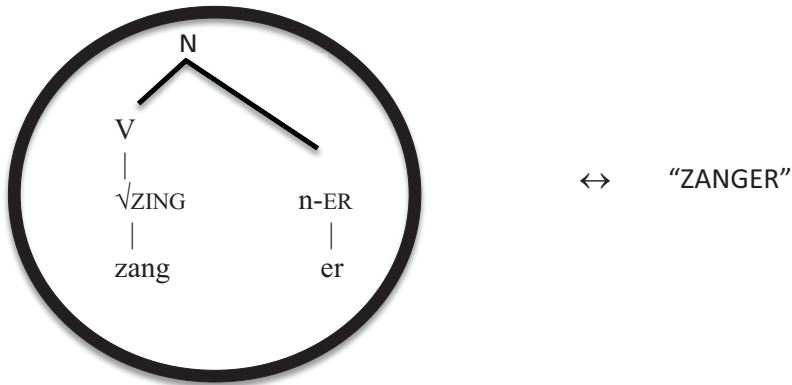
Wat nu in eerste instantie rest, zijn de gevallen in (3) (hier herhaald als (21)) die deze analyse lijken te weerspreken:

- (21) zangeres
 danseres
 dichteres
 schilderes
 onderwijzeres

Deze data zijn onverwacht omdat de analyse tot dusver voorspelt dat nomina op *-er* analoog aan *loopster*, *werkster*, een vrouwelijke vorm kennen waarin door toepassing van de haplogogie-regel *-er* 'vervangen' is door *-ster*. We voorspellen dus onterecht de vormen **zangster*, **dansster*, etc.

Er is echter een verschil tussen de bases van woorden als *werkster* en *loopster* en de bases van de vormen in (21). Die laatste hebben allemaal een speciale betekenis die niet compositioneel uit de morfologische structuur kan worden afgeleid, maar apart moet worden opgeslagen. Een *werker* heeft als betekenis 'iemand die werkt' en hetzelfde geldt m.m. voor *loper*, *fietser* en *zwemmer*; deze betekenissen zijn compositioneel afleidbaar. Maar niet iedereen die zingt is een zanger. En als ik college geef, ben ik geen onderwijzer, ondanks het feit dat ik wel degelijk onderwijs geef (of dat althans probeer te doen). In DM wordt de speciale betekenis van een vorm vastgelegd in wat heet de 'Encyclopedie'. De Encyclopedie bevat dus de basis van de woorden in (21) en niet de basis van de woorden in (2). Het item voor *zanger* in de Encyclopedie kunnen we als volgt weergeven:

(22) Encyclopedia:

Figuur 1

Uiteraard hebben behalve *zanger* en *dichter*, veel meer nomina op *-er* een idiosyncratische betekenis (denk bijv. aan *loper* in de betekenis van overall passende sleutel). Het punt is echter dat in *zangeres* en *dichteres*, de speciale betekenis van resp. *zanger* en *dichter* aanwezig zijn, terwijl dat evident niet het geval is in *loopster*. Op dezelfde manier als in *zanger* is niet iedere vrouw die zingt is een zangeres en niet iedere vrouw die voor de klas staat is een onderwijzeres. De speciale betekenis, die ik in (22) volstrekt ontoereikend in hoofdletters heb weergegeven, van een woord is gekoppeld is aan één unieke vorm. Het is dus kennelijk niet de abstracte morfologische structuur alléén die in de encyclopedie met deze betekenis vastligt, maar ook de fonologische realisatie van die structuur (zoals in (22)). Met andere woorden, als om wat voor reden dan ook de abstracte morfologische structuur van ‘dichter’ niet de vorm *dichter* heeft, is ook de speciale betekenis niet beschikbaar. Om die reden hebben de vormen *dichtster* en *schilderaarster* niet de mogelijke interpretatie ‘vrouwelijke dichter’ resp. ‘vrouwelijke schilder’.

Dat betekent dat onze analyse voorspelt dat woorden als *schilderaar* (*ster*) en *dichtster* wel opgeleverd kunnen worden door de grammatica (ze zijn in die zin dus niet ongrammaticaal), maar hun betekenis is compositioneel. Een *schilderaar* is dus ‘iemand die schildert’, maar kan niet de interpretatie hebben ‘iemand die professioneel of als kunstenaar schildert’. Mij lijkt deze voorspelling juist, gezien de grammaticaliteit van de volgende zinnen:

- (23) a. de dichtster van het sinterklaasgedicht zat er lachend bij
 b. mijn jongste zoon kan niet tekenen maar is een wel een echte schilder

Ook in contexten waarin het werkwoord *schilderen* metaforisch wordt gebruikt is een afleiding als *schilderaar* mijns inziens goed mogelijk:

- (24) hij is in woord en gebaar een fantastische schilder van romantische taferelen.

De betekenis van de vrouwelijke vormen in (21) is strikt compositioneel in relatie tot de persoonsnamen op basis waarvan die vormen zijn gebouwd (beide hebben dezelfde speciale ‘professionele’ betekenis). Om die reden moet ook de vorm bewaard worden in deze afleidingen. Een haplogogie-regel zou die vormen echter gedeeltelijk weghalen waardoor de speciale betekenis niet meer terugvindbaar is. Het affix-*er* moet dus gerealiseerd blijven. Maar, zoals we hierboven hebben laten zien kan *-ster* niet hechten aan een inherent zwakke lettergreep. Het enige dat overblijft is aanhechting van *-es*, en dus vinden we vormen zoals *zangeres*.

4 *FEM achter ongelede woorden: -in, -es en -e*

In paragraaf 3 hebben we uitvoerig stilgestaan bij de realisatie van FEM in geval FEM hecht aan een woord dat zelf is afgeleid middels ER of IER. In deze paragraaf kijken we naar de realisatie van FEM achter ongelede woorden. We zullen zien dat minstens drie affixen in competitie zijn voor realisatie van FEM achter ongelede woorden: *-in* [ɪn], *-e* [ə] en *-es* [ɛs] dat we al eerder tegenkwamen. Alle drie de affixen staan in complementaire distributie met elkaar zoals blijkt uit de data in (25):¹²

12 In een zeer beperkt aantal gevallen lijken er ‘doubletten’ te bestaan. Naar mijn eigen intuïties zijn zowel *molenarin* en *molenares* welgevormd. Een zoekactie met Google (25 maart 2014) lijkt me daarin gelijk te geven; de zoektermen *molenares* en *molenarin* geven beide een groot aantal resultaten (resp. 1970 en 8970).

(25) a.	prins-es	*prins-in	*prins-e
	voogd-es	*voogd-in	*voogd-e
b.	boer-in	*boer-es	*boer-e
	koning-in	*koning-es	*koning-e
	hertog-in	*hertog-es	*hertog-e
	vriend-in	*vriend-es	*vriend-e
c.	student-e	*student-es	*student-in
	correspondent-e	*correspondentes	*correspondent-in
	typist-e	*typist-es	*typist-in

We moeten derhalve de regels uit (20) completeren met een aantal regels die wortels noemen die een specifieke vorm van het vrouwelijke morfeem kiezen. Maar de keuze voor de verschillende affixen is niet helemaal willekeurig. Van Marle 1986 merkt op dat *-e* alleen hecht aan bases die eindklemtoon hebben. Dat leidt tot de volgende VI-regels:

(26) FEM ↔	-in	/	{ $\sqrt{\text{BOER}}$, $\sqrt{\text{HERTOG}}$, $\sqrt{\text{VRIEND}}$, $\sqrt{\text{ING}^{13}}$, ...} ____
FEM ↔	-es	/	{ $\sqrt{\text{VOOGD}}$, $\sqrt{\text{PRINS}}$, ...} ____
FEM ↔	-stər	/	{IER, ER} ____
			σ
			(*)
FEM ↔	-e	/	(*) ____
FEM ↔	-es		

Merk op dat in de regels hierboven *-es* beschouwd is als het ‘default’-affix voor uitspelling van FEM. Echter, we zijn gedwongen om naast de ‘default’-regel voor *-es* een tweede regel voor *-es* op te nemen die zorgt voor uitspelling van FEM in woorden als *voogd* en *prins*. Doen we dat niet dan zouden die vallen onder het regime van *-e* dat immers hecht aan woorden met eindklemtoon. Helemaal bevredigend is dat niet, maar ik zie op dit moment geen andere oplossing.

13 We beschouwen het affix *-ing* hier als een wortel (zie Creemers et al. 2014). De voorspelling is dat alle woorden op *-ing* van dit type (vergelijkbaar met *koning*) *-in* kiezen als uitspelling van FEM. We kennen echter alleen *koning* als een persoonsnaam op *-ing*. Deze predictie kan dus niet worden getoetst.

5 Conclusie

Hierboven heb ik proberen te laten zien dat het schijnbare deverbale karakter van *-ster* inderdaad schijn is: *-ster* is de realisatie van een abstract morfeem FEM dat hecht aan neutrale persoonsnamen en dat ook gerealiseerd kan worden als *-es*, *-in* of *-e*. De crux in onze analyse is een regel die het affix *-er* deletert indien het voor *-ster* komt; daardoor lijkt *-ster* te hechten aan de verbale stam, waar er de facto een morfologische knoop tussen *-ster* en de stam zit die niet gerealiseerd wordt juist als *-ster* aanhecht. We beschouwen dit als een geval van haplogogie.

De gepresenteerde analyse kan tevens verklaren dat in gevallen waarin *-aar* hecht aan monosyllabische stammen (*minnaar*), het affix *-ster* niet kan aanhechten: er is een prosodische conditie op de aanhechting van *-ster* die eist dat *-ster* als zwakke lettergreep (ze bevat immers een schwa) ingepast kan worden in een voet.

De uitzonderingen op *-eres* blijken een interessante eigenschap gemeenschappelijk te hebben. Alle deverbale persoonsnamen die de basis vormen van deze vrouwelijk vormen hebben een idiosyncratische betekenis. We hebben betoogd dat die betekenis zich alleen kan manifesteren als de vorm van dat woord behouden blijft onder verdere afleiding. Dat maakt haplogogie van *-er* onmogelijk; aangezien *-ster* niet kan aanhechten volgens de eerder beargumenteerde prosodische conditie moet *-es* worden aangehecht.

De gepresenteerde analyse is onmogelijk zonder de aanname van de 'Separation'-hypothese. Scheiding tussen morfemen en hun realisaties is onontbeerlijk om inzicht te krijgen in althans dit deel van de derivationele morfologie. Daarnaast hebben we laten zien dat de Nederlandse data evidentie bevatten dat haplogogie toegang tot de Encyclopedie blokkeert. Heeft een vorm een speciale betekenis, dan moet die vorm ook als zodanig gerealiseerd worden, wil die speciale betekenis behouden blijven in een complexere vorm. Mogelijk is de reden voor deze stand van zaken vanuit een meer psycholinguïstisch standpunt te begrijpen. De fonologische vorm van het woord biedt als het ware toegang tot de speciale betekenis; indien die specifieke fonologische vorm niet als zodanig perceptueel waarneembaar is in de complexere vorm, dan kan die speciale betekenis ook niet teruggevonden worden. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of deze visie op de toegang van speciale betekenissen houdbaar is.

Het zal niet moeilijk blijken om in de boven gepresenteerde analyse vrouwelijke persoonsnamen op *-ice* en *-ix* in te passen. Mijn vermoeden is dat deze affixen beperkt zijn tot enkele wortels die als zodanig zullen

moeten worden opgenomen in een lijst. Woordvorming met deze affixen is verder volstrekt improductief.

De gepresenteerde analyse vormt een argument tegen het gebruik van paradigmatische middelen bij woordvorming. Het alternatief – een haplogogie-regel – is onafhankelijk gemotiveerd (Yip 1998), terwijl overtuigende voorbeelden van andere paradigmatische woordvorming ontbreken (zie ook Don & Lin 2014).

Literatuur

- Peter Ackema en Jan Don (1992) 'Splitting Morphology', In: Reineke Bok-Bennema & Roeland van Hout (red.), *Linguistics in the Netherlands 1992*. Amsterdam: Benjamins, pp. 1-12
- Asaf Bachrach en Andrew Nevins (red.), *Inflectional Identity*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Laurie Bauer, 'Derivational paradigms', In: Geert Booij en Jaap Van Marle (red.), *Yearbook of Morphology 1996*. Berlijn: Mouton, 1997, pp. 243-256.
- Robert Beard, *Lexeme-morpheme based morphology*. Albany: State University of New York, 1995.
- Jim Blevins, *Word and Paradigm Morphology*, Oxford University Press, 2014.
- Geert Booij, 'Autonomous morphology and paradigmatic relations'. In: Geert Booij en Jaap van Marle (red.) *Yearbook of Morphology 1996*, Berlijn: Mouton, 1997, pp. 35-53.
- Geert Booij, 'Allomorphy and the Autonomy of Morphology'. *Folia linguistica*, 31, 1997, pp. 25-56.
- Geert Booij, *The Phonology of Dutch*. Oxford: Clarendon Press, 1995.
- Geert Booij, 'Prosodic output constraints in morphology', in: Wolfgang Kehrein & Richard Wiese (eds.) *Phonology and Morphology of the Germanic Languages*. Tübingen: Niemeyer, 1998, pp.143-163.
- Geert Booij, *Construction Morphology*, Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Ava Creemers, Jan Don, Paula Fenger, 'A distributed morphology analysis of stress-sensitivity and flexibility', 2014, ms. Universiteit van Amsterdam.
- David Embick, *Localism versus Globalism in Morphology and Phonology*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 2010.
- David Embick, en Alec Marantz, 'Architecture and Blocking', *Linguistic Inquiry* 39, 2008, pp. 1-53.
- Jan Don en Jing Lin, 'A syntagmatic analysis of paradigmatic morphology', in René Kager, Janet Grijzenhout en Koen Sebregts (eds.) *Where the Principles Fail*. Utrecht: UiL OTS, 2014, pp. 29-40.
- John Goldsmith, *Autosegmental Phonology*, PhD dissertation, MIT, 1976.
- Morris Halle, 'The Stress of English Words 1968-1998', *Linguistic Inquiry* 29, 1998, pp. 539-568.
- Morris Halle en Alec Marantz, 'Distributed Morphology and the pieces of inflection'. In: Ken Hale, en Samuel J. Keyser (red.) *The view from the building 20*, Cambridge: MIT Press, 1993, pp. 111-176.
- Morris Halle en Jean-Roger Vergnaud, *An essay on stress*, Cambridge, Mass.: MIT Press, 1997.
- Heidi Harley en Rolf Noyer, 'State-of-the-Article: Distributed Morphology', *Glott International*, 1999, 4.4, pp. 3-9.
- Paula Houghton, 'Ternary Stress', 2006, ms. University of Massachusetts, Amherst, (ROA-836).
- René Kager, 'Ternary rhythm in alignment theory', Ms. Utrecht University 1994, (ROA-35).
- Paul Kiparsky, ' "Elsewhere" in phonology'. In: Paul Kiparsky en Stephen Anderson (red.), *A Festschrift for Morris Halle*, New York: Holt, Rinehart and Winston. 1973, pp. 93-106.
- Paul Kiparsky, 'From Cyclic Phonology to Lexical Phonology', in: Harry van der Hulst en Norval Smith (red.) *The Structure of Phonological Representations* (vol. I). Dordrecht: Foris, 1982. pp. 131-175.

- William Leben, *Suprasegmental Phonology*. PhD dissertation, MIT. Distributed by Indiana University Linguistics Club, 1973.
- Rochelle Lieber *On the Organization of the Lexicon*, PhD diss. University of New Hampshire, reproduced by the Indiana University Linguistics Club, 1980.
- Jaap van Marle, *On the paradigmatic dimension of morphological creativity*. Dordrecht: Foris, 1985.
- Jaap van Marle, 'The domain hypothesis: the study of morphological processes', *Linguistics* 24, 1986, pp.601-627.
- Ad Neeleman en Hans van der Koot, 'Syntactic OCP Effects'. In: Martin Everaert en Henk van Riemsdijk (red.). *The Blackwell Companion to Syntax*. 2006.
- Andrew Nevins, 'Phonologically Conditioned Allomorphy Selection'. In: Collin Ewen, Beth Hume, Marc van Oostendorp, en Keren Rice (red.), *The Companion to Phonology*. Wiley-Blackwell, 2011, pp. 2357-2382.
- Andrew Nevins, 'Haplogical Dissimilation at Distinct Stages of Exponence'. In: Jochen Trommer, (red.), *The Morphology and Phonology of Exponence*. Oxford: Oxford University Press, 2012, pp.84-116
- Marc van Oostendorp, *Vowel Quality and Phonological Projection*, Proefschrift Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg, 1995.
- Ingo Plag, 'Morphological haplology in a constraint-based morpho-phonology'. In: Wolfgang Kehrein and Richard Wiese (red.), *Phonology and Morphology of the Germanic Languages*. Tübingen: Niemeyer, 1998, pp. 199-215
- Alan Prince en Paul Smolensky, *Optimality Theory; Constraint Interaction in Generative Grammar*, Technical report Rutgers University, 1993.
- Henk Schultink, 'Ambassadrice contra masseuse. Afgeleide, +vrouwelijke, Nederlandse nomina en hun beschrijving', *De Nieuwe Taalgids* 71, 1978, pp. 594-601.
- Dorothee Siegel, 'The Adjacency Condition and the Theory of Morphology', *NELS VIII*, 1978, pp.189-197.
- Norval Smith, '-aar', *Leuverse bijdragen, Tijdschrift voor Germaanse filologie* 65, 1976, pp. 485-496.
- Gregory Stump, *Inflectional morphology: A theory of paradigm structure*. Cambridge: Cambridge University Press. 2001.
- E. Uhlenbeck, 'Hoe een linguist omgaat met ambassadrices en masseuses', *Glott special Morfologie in Nederland*, 1979.
- Ariane van Santen en Jan de Vries, 'Vrouwelijke persoonsnamen op -ster', *Forum der Letteren*, 198, pp. 115-125.
- Judith van Wijk, *The Acquisition of the Dutch Plural*, LOT: Utrecht, 1996.
- Edwin Williams, 'On the notions 'Lexically Related' and 'Head of a Word'', *Linguistic Inquiry* 12, 1981, pp. 245-274.
- Maira Yip, 'Identity Avoidance in Phonology and Morphology'. In: Steven Lapointe, Diane K. Brentari en Patrick M. Farrell (red.) *Morphology and Its Relation to Phonology and Syntax*. Stanford, CA: CSLI Publications, 1998, pp. 216-246.
- Wim Zonneveld, 'De morfologie van de mens: de vrouw', *TABU* 16, 1986, pp. 226-234.
- Frans Zwarts, '-Aar, -arij, -sel en -te', *TABU* 6, 1975, pp. 9-23.

About the author

Jan Don, Spuistraat 134, 1012 VB Amsterdam

